

مقاله مروری

نظام‌نامه‌های اخلاق حرفه‌ای روان‌شناسان در کشورهای ایران، هلند و سوئیس: یک مطالعه تطبیقی

الهام نظری^۱، امید ساعد^{۲*}

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد روان‌شناسی بالینی، گروه روان‌شناسی بالینی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی زنجان، زنجان، ایران.
۲. استادیار، گروه روان‌شناسی بالینی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی زنجان، زنجان، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: با توجه به برخی تغییرات در حوزه‌های حرفه‌ای روان‌شناسان و نیازهای گروه‌های هدف آن‌ها، نظام‌نامه‌های اخلاق حرفه‌ای دائم در حال بازبینی هستند. انجام مطالعات تطبیقی باعث ایجاد حساسیت در صاحب‌نظران در جهت رفع چالش‌های نظام‌نامه‌ها می‌شود. بنابراین هدف مطالعه حاضر مقایسه نظام‌نامه‌های اخلاق حرفه‌ای روان‌شناسان در ایران با نظام‌نامه کشورهای هلند و سوئیس است.

مواد و روش‌ها: مطالعه حاضر از نوع مطالعات مروری - تطبیقی است. با استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی Science Direct، Pubmed و Google Scholar بین سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۹، واژگان کلیدی Code of Ethics، Psychology، Iran، Netherlands، Switzerland و معادل فارسی آن‌ها به صورت مجزا و ترکیبی از آنها، مورد جستجو قرار گرفت. بر اساس شکاف‌های پژوهشی و به صورت هدفمند، نظام‌نامه‌های اخلاق حرفه‌ای کشورهای هلند و سوئیس انتخاب شدند و از لحاظ ساختاری و محتوایی با نظام‌نامه ایرانی به عنوان مبنای مقایسه، مورد بررسی قرار گرفتند.

یافته‌ها: از لحاظ ساختاری هر سه نظام‌نامه در مقدمه و اصول پایه، اشتراکاتی دارند، اما در استانداردهای اخلاقی، نظام‌نامه‌های هلند و سوئیس با نظام‌نامه ایرانی متفاوت هستند. از لحاظ محتوایی، دو نظام‌نامه هلند و سوئیس هم در اصول و هم در استانداردها، مبتنی بر کدهای شفاف، روشن و عملیاتی‌تری هستند. علاوه بر این، بیشتر از نظام‌نامه ایرانی خود را با شرایط جدید انطباق دادند، به ویژه در کدهای مربوط به تبلیغات و حل و فصل تعارضات حرفه‌ای، ساختارهای سازمانی و ادراک طراحی کرده‌اند.

ملاحظات اخلاقی: صداقت و امانتداری در گزارش متون، استناددهی به منابع و پرهیز از هرگونه سوگیری رعایت گردید.

نتیجه‌گیری: با ایجاد تغییرات جدید در نظام‌نامه ایرانی به خصوص در زمین روشن‌سازی مفاهیم و اصول پایه اخلاقی و نیز تدوین کدهای اخلاقی دقیق با در نظر گرفتن جنبه‌های عملی و شیوه اجرایی‌سازی آن‌ها می‌توان به برخی از چالش‌های پیش روی نظام‌نامه، فائق آمد.

اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت: ۹۹/۰۳/۱۷
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۲/۱۳
تاریخ انتشار: ۱۴۰۰/۰۲/۱۹

واژگان کلیدی:

نظام‌نامه
اخلاق حرفه‌ای
ایران
هلند
سوئیس
مطالعه تطبیقی

* نویسنده مسئول: امید ساعد

آدرس پستی: ایران، زنجان، دانشگاه علوم پزشکی زنجان، دانشکده پزشکی، گروه روان‌شناسی بالینی.

کد پستی: ۴۵۱۳۶۱۵۷۸۸

پست الکترونیک:

o.saed@zums.ac.ir

۱. مقدمه

در هلند (۹) نیز اولین بار در سال ۱۹۶۰ به تصویب رسید و از آن زمان پنج بار مورد بازنگری قرار گرفته است. آخرین بازنگری مربوط به سال ۲۰۱۵ است. در ایجاد اصلاحات فعلی نظام‌نامه اخلاق حرفه‌ای موارد زیر به طور ویژه مورد توجه قرار گرفت: تفاوت‌های بین فرهنگی میان روان‌شناسان و مراجعان، سخنرانی در مورد افراد در رسانه‌ها و رسیدگی به حق مراجع در عدم پذیرش دسترسی به اطلاعاتش (۱۰).

هیچ سازمان یا حرفه‌ای نمی‌تواند بدون داشتن یکسری اصول و قواعد مشترک به حیات خود ادامه دهد (۱۱). اخلاقی بودن در حرفه حاصل آگاهی، تمایل، نگرش و مهارت است (۱۲). به کارگیری اصول و معیارهای اخلاقی نه تنها محدودیت نیست، بلکه به عنوان کاتالیزور و بهبودبخش کاربست تکنیک‌ها، نظریه‌ها و مهارت در فرآیند درمان به حساب می‌آید (۶، ۱۲). به همین دلیل پس از انتشار کدهای اخلاقی انجمن روان‌شناسی آمریکا، انجمن روان‌شناسی سایر کشورها نیز تألیف کدهای اخلاقی را آغاز کردند. این نظام‌نامه‌ها در اغلب دوره‌های پیش روی روان‌شناسان، یعنی موقعیتی که در آن باید از بین احکام اخلاقی متضاد و متناقض یکی را انتخاب کرد، کاربرد دارند. اگر فرض کنیم که روان‌شناسی به علت ماهیتش ارزش‌های مشترکی در سطح بین‌الملل دارد، احتمالاً می‌تواند از رهنمودهای اخلاقی پایه و ثابتی پیروی کند، هرچند این اصول پایه همیشه باید با توجه به فرهنگ و ارزش‌های هر جامعه‌ای سنجیده شود (۱۳-۱۴)، اگرچه بسیاری از کشورها نظام‌نامه‌های اخلاقی خود را اجرایی یا به روز کرده‌اند، در مورد شباهت‌ها و تفاوت‌ها بین اخلاق حرفه‌ای روان‌شناسی در بین کشورها بسیار کم نوشته شده است.

در ایران دو مطالعه تطبیقی در این زمینه انجام شده است. در مطالعه اول، نظام‌نامه‌های اخلاق حرفه‌ای کشورهای انگلیسی زبان مانند آمریکا، بریتانیا، استرالیا و کانادا به خاطر قدمت آن‌ها از لحاظ تاریخی با نظام‌نامه اخلاق حرفه‌ای روان‌شناسان و مشاوران در ایران مقایسه شدند (۱۵)؛ در مطالعه دوم، نظام‌نامه ایرانی این بار با نظام‌نامه اخلاق حرفه‌ای آمریکا به

اخلاق به عنوان مجموعه‌ای از ارزش‌ها و اصول تعریف می‌شود که درست را از نادرست تشخیص دهد و دارای یک هدف دوگانه است: ۱- به کارگیری معیارهای اخلاقی به منظور ارزیابی اعمال انسانی؛ ۲- ارائه دستورالعمل‌هایی در مورد نحوه عمل اخلاقی در شرایط معین (۱). از طرفی Hebrems اخلاق را مختص به اهداف خاص نمی‌داند و معتقد است اخلاق، در رابطه با ارزش انجام کار درست و تصمیم‌گیری درباره انجام آن است (۲). اخلاق حرفه‌ای به مسائل و پرسش‌های اخلاقی و اصول و ارزش‌های اخلاقی نظام حرفه‌ای می‌پردازد و ناظر بر اخلاق در محیط حرفه‌ای است (۳). نظام‌نامه‌ها یا استانداردها و اصول اخلاقی انجمن‌های حرفه‌ای، از منابع مهم شناسایی رفتار اخلاقی محسوب می‌شوند (۴). حرفه روان‌شناسی به واسطه آنکه وظیفه تأمین بهداشت و سلامت روانی اعضای جامعه را به عهده دارد، از جمله حیثه‌های حساس و نیازمند توجه ویژه است (۳). انتظار می‌رود متخصصان این حوزه، با اخلاق حرفه‌ای آشنا و مقید باشند، اگرچه ویژگی‌های فردی و شخصیتی در کمیت و کیفیت بروز رفتار اخلاقی تأثیرگذار است، اما یکی از ملزومات اولیه این آشنایی و تعهد، وجود تعریف و چارچوب مشخصی از اخلاق حرفه‌ای است که در نظام‌نامه اخلاقی آن حرفه نمود یافته است (۵-۶). احساس نیاز به داشتن قوانین اخلاقی مرتبط با حرفه روان‌شناسان، انجمن روان‌شناسی آمریکا را بر آن داشت که اولین اصول اخلاقی را در سال ۱۹۵۳ وضع کند. اصلاحیه‌های بعدی در سال‌های ۱۹۵۹، ۱۹۸۱، ۱۹۹۲، ۲۰۰۲ و ۲۰۱۰ صورت گرفت و آخرین اصلاحیه آن در سال ۲۰۱۶ انجام شد و در سال ۲۰۱۷ مجوز اجرا کسب کرد (۷). به منظور تأمین حقوق مراجعان و استفاده‌کنندگان از خدمات روان‌شناسی و مشاوره، تأمین حقوق روان‌شناسان و مشاوران و همچنین حفظ شوون حرفه‌ای و منزلت اجتماعی آن‌ها، برای اولین بار در سال ۱۳۸۵ «نظام‌نامه اخلاق حرفه‌ای روان‌شناسی و مشاوره» در ایران تدوین شد (۸). به لحاظ قدمت، نظام‌نامه اخلاقی روان‌شناسان

صداقت و امانتداری در گزارش متون و استناددهی به منبع، عدم تحریف و گزارش یافته‌ها بر اساس محتوای علمی، بدون هرگونه سوگیری رعایت گردید.

۳. مواد و روش‌ها

مطالعه حاضر، از نوع مطالعات مروری - تطبیقی است که به روش فنی و تکنیکی سعی دارد ساختار و ابعاد، محتوا و درون‌مایه نظام‌نامه‌های اخلاق حرفه‌ای روان‌شناسان را در کشورهای سوئیس، هلند و ایران مورد مقایسه قرار دهد تا از این طریق، پیشنهادات و راهبردهای عملی و کاربردی جهت بهبود نظام‌نامه ایرانی در رویارویی با چالش‌های جدید اخلاق حرفه‌ای در حرفه روان‌شناسان ارائه دهد. با استفاده از موتور جستجوگر Google و پایگاه‌های اطلاعاتی Science Direct، Pubmed و Google Scholar مقالات بین سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۹، به صورت ترکیبی و مجزا از واژگان کلیدی Code of Ethics، Psychology، Iran، Netherlands و Switzerland و معادل فارسی آن‌ها استفاده گردید. به این ترتیب ۲۵ مقاله استخراج شد. ملاک انتخاب مقالات استخراج‌شده شامل موارد زیر بود: عنوان مرتبط با موضوع باشد، متن کامل مقاله در دسترس باشد، مقالات به زبان فارسی یا انگلیسی باشد، مقاله روش‌شناسی دقیقی داشته باشند، یافته‌های مقاله به روشنی بیان شده باشد و مقاله از ساختار نظری قابل قبولی برخوردار باشد. بر این اساس چک‌لیستی تهیه شد و هر دو نویسنده بر اساس ملاک‌های ذکرشده به هر مقاله از ۰ تا ۵ نمره دادند. دامنه نمرات از ۰ تا ۲۰ متغیر بود. هر مقاله‌ای که نمره بالاتر از ۱۰ می‌گرفت، به عنوان مقاله‌ای که وارد مرحله بررسی می‌شد، انتخاب گردید. از این بین، ۱۰ مقاله بالاترین نمرات را گرفتند و در نتیجه وارد مطالعه شدند. جامعه پژوهش این مطالعه شامل کلیه کشورهای اروپایی بودند که دارای نظام‌نامه اخلاق حرفه‌ای برای روان‌شناسان هستند. گروه نمونه نیز به صورت هدفمند انتخاب شدند و بر اساس شکاف پژوهشی در این زمینه شامل

عنوان قدیمی‌ترین و پیشروترین نظام‌نامه و آلمان به عنوان قدیمی‌ترین نظام‌نامه اروپایی مقایسه شد (۱۶)، اما هنوز تحقیقات در زمینه مقایسه‌های تطبیقی با دیگر فرهنگ‌ها و نظام‌نامه‌ها برای بهره‌گیری از اطلاعات جامع‌تر در این زمینه با هدف اکتشاف نقاط قوت و ضعف نظام‌نامه ایرانی، تلاش در جهت به روزکردن آن با نیازهای جدید جامعه و نیز کوشش در جهت پیش‌بینی موضوعات پیشرو و چاره‌اندیشی در مورد آن‌ها، در قدم‌های آغازین است. بنابراین پژوهش حاضر در نظر دارد ضمن بررسی وضعیت نظام‌نامه‌های اخلاقی «روان‌شناسان» در کشورهای سوئیس و هلند، به بررسی و مقایسه آن‌ها با ایران بپردازد و در نهایت با استفاده از اطلاعات گردآوری‌شده، نقاط قوت و کاستی‌های موجود در کدهای اخلاقی سازمان نظام مشاوره و روان‌شناسی ایران را مورد بحث قرار داده و راهکارهایی برای رفع آن‌ها ارائه دهد. نظام‌نامه‌های سوئیس و هلند به این دلیل انتخاب شدند که از لحاظ قدمت، شفافیت، صراحت کدها، توجه به شیوه‌های اجرایی کدهای اخلاقی و نیز اهمیت حقوق ذینفعان از عمده نظام‌نامه‌های اخلاق حرفه‌ای دیگر برتری دارند و انتظار می‌رود مقایسه آن با نظام‌نامه ایرانی به شناسایی و رفع مشکلات در این حوزه‌ها کمک کند. همچنین با توجه به عدم وجود بخش رسیدگی به شکایت‌ها و مسائل احتمالی در نظام‌نامه اخلاق حرفه‌ای روان‌شناسان در ایران که در بخش مقایسه محتوایی شرح داده شده است و نیز با توجه تغییرات سریع جوامع و بالطبع مسائل اخلاقی و حقوقی مداخلات روان‌شناختی لازم است هم‌زمان با کشورهای پیشرفته اصلاحات و تطبیق‌هایی در نظام‌نامه اخلاقی داده شود تا به نیازهای بیماران و جامعه هدف این مداخلات بیشترین تناسب را داشته باشد. پیشروبودن کشورهای اروپایی در افزودن جنبه‌های حقوقی به کدهای اخلاقی نظام‌نامه‌ها و نیز فراهم‌ساختن بستر و سازوکار قانونی برای ضمانت اجرایی این کدها می‌تواند زمینه خوبی برای مقایسه و در نهایت کمک به تطبیق نظام‌نامه ایرانی با جدیدترین این تغییرات باشد.

۲. ملاحظات اخلاقی

تفاوت ساختاری به چشم می‌خورد. در زیر، طرح کلی ساختار هر یک از نظام‌نامه‌ها آورده شده است.

۴-۱-۱. نظام‌نامه ایران:

مقدمه

۱- هفت اصل عمومی؛

۲- ده استاندارد اخلاقی.

۴-۱-۲. نظام‌نامه هلند:

مقدمه

۱- قانون اخلاق برای روان‌شناسان؛

۲- شرح مختصری از روند شکایات مربوط به انجمن روان‌شناسان.

۴-۱-۳. نظام‌نامه سوئیس:

مقدمه

۱- اصول اخلاقی هدایت رفتار حرفه‌ای؛

۲- رسیدگی به شکایات از سوی کمیسیون نظارت و سرپرستی. همان‌گونه که مشاهده می‌شود، مقدمه و اصول عمومی در هر سه نظام‌نامه وجود دارد، اما در نظام‌نامه هلند بیشتر از دو نظام‌نامه دیگر بسط یافته است. به لحاظ ساختاری نظام‌نامه هلند و سوئیس شباهت بیشتری به یکدیگر دارند و هر دو دارای کدهای اخلاقی مجزا برای رسیدگی به شکایات‌های مراجعان هستند و از این نظر با نظام‌نامه ایران تفاوت دارند.

۴-۲. **مقایسه محتوایی:** مقدمه: در درجه اول به مقایسه محتوایی مقدمه این نظام‌نامه‌ها می‌پردازیم. مقدمه نظام‌نامه اخلاقی ایران مختصر است و هدف از تدوین نظام‌نامه را انجام صحیح و بهینه فعالیت‌های حرفه‌ای روان‌شناسان و تعیین تصریح حقوق مراجعان بیان کرده است، هرچند در مقدمه این نظام‌نامه‌ها به موضوعات خاصی اشاره می‌شود، ولی در همه آن‌ها این مفهوم کلی به چشم می‌خورد که باید چارچوب مشخص و معینی برای حفظ و رعایت استانداردهای مشاوران و حمایت و آگاهی‌دادن به مراجعان وجود داشته باشد و همه نظام‌نامه‌ها اعضای خود را ملزم به پیروی از این چارچوب می‌کنند.

دو کشور اروپایی و نیز ایران به عنوان کشور مبنا برای مقایسه بودند، چون قبلاً در مطالعات دیگری نظام‌نامه‌های کشورهای بریتانیا و آلمان به عنوان نمونه وارد مطالعه شده بودند، در این مطالعه از نمونه خارج شدند. از بین نظام‌نامه‌های مورد بررسی بر اساس دو ملاک جامعیت و قدمت نظام‌نامه‌ها، دو نظام‌نامه اخلاق حرفه‌ای کشورهای هلند و سوئیس برای مقایسه تطبیقی انتخاب شدند. در گام بعد، آخرین ویرایش نظام‌نامه‌های اخلاق حرفه‌ای روان‌شناسان برای دو کشور هلند و سوئیس با مراجعه به سایت رسمی هر کدام از آن‌ها دانلود شد. نظام‌نامه اخلاق حرفه‌ای سازمان نظام روان‌شناسی و مشاور ایران نیز به دلیل عدم انتشار رسمی، از فصلنامه «تازه‌های روان‌درمانی» تهیه شد.

روش کار به این صورت بود که ابتدا ساختار و بدنه هر سه نظام‌نامه مورد مقایسه قرار گرفتند و نقاط برتری و ضعف هر کدام به صورت دو به دو با هم تطبیق داده شدند و در نهایت هر دو نظام‌نامه اروپایی با نظام‌نامه ایرانی مقایسه شدند. در گام بعدی، کدهای اخلاقی مرتبط با هر بخش از لحاظ محتوایی با کدهای همسان در دیگر نظام‌نامه‌ها مورد مقایسه قرار گرفتند. اگر در هر بخشی کد اخلاقی وجود داشت که در دیگر نظام‌نامه‌ها به آن اشاره نشده بود، به دقت مورد توجه قرار گرفت. محتوای کدهای مشابه و غیر مشابه موضوع بحث قرار گرفتند و نتایج این مقایسه‌ها به روشنی تشریح شد.

۴. یافته‌ها

در بررسی حاضر، از بین نظام‌نامه‌های انتخاب‌شده دو نظام‌نامه سوئیس و هلند وجه اشتراک بیشتری دارند، اما نظام‌نامه ایران علیرغم شباهت‌های محتوایی که با این دو نظام‌نامه دارد، به لحاظ ساختاری با آن‌ها متفاوت است. به همین منظور قصد داریم تا این ۳ نظام‌نامه را در دو بخش مجزای ساختاری و محتوایی مورد مقایسه قرار دهیم.

۴-۱. **مقایسه ساختاری:** ساختار نظام‌نامه‌ها در کشورهای مختلف متفاوت است. در کشورهای مورد بررسی نیز این

رعایت کامل آن‌ها تمامی تلاش خود را به کار گیرند. در واقع این اصول راهنمای تصمیم‌گیری، استدلال اخلاقی و رفتار روان‌شناسان هستند (۵).

نظام‌نامه هلند پس از بیان مقدمه و در بخش کلیات به توضیح ۹ ماده پرداخته است. ماده ۱ در قالب تعاریف، واژگانی را تعریف کرده است که در کدهای اخلاقی به کار رفته است. این بخش به تفصیل به خواننده کمک می‌کند تا منظور از هر کدام از واژگان از جمله فعالیت حرفه‌ای، ارتباط حرفه‌ای، مراجع، سیستم مراجع، پرونده و نماینده‌های قانونی را درک کند، در نتیجه خواننده نظام‌نامه در ادامه دچار ابهام و سردرگمی درباره مفهوم واژگان به کار رفته نمی‌شود. ماده ۲ تحت عنوان اعلان عمومی آمده است که بر اساس آن روان‌شناسان باید توجه داشته باشند که مطابق با این قانون اخلاقی به وظایفشان در حرفه خود عمل کنند. ماده ۳ به شرایط ویژه پرداخته است. اگر روان‌شناسان اعتقاد داشته باشند که یک وضعیت خاص بر اساس مفاد ماده‌ای از قانون اخلاق صحیح است، به این معنا نیست که بند دیگر آن نمی‌تواند صحیح باشد، در نتیجه روان‌شناسان باید نتایج انتخاب خود را به دقت ارزیابی کرده و همچنین باید با انجمن اخلاق حرفه‌ای و یا روان‌شناسان خُبره همکارشان مشورت کنند. ماده‌های ۴ و ۵ نظام‌نامه اخلاقی هلند درباره سرپیچی از قانون اخلاق در شرایط استثنایی و ناشی از قواعد حقوقی خاص است. طبق این ماده‌ها روان‌شناس مجاز به خروج از قوانین اخلاقی نیست و حتی در صورت یافتن تعارض باید مشورت کند و تمام جنبه‌ها را در نظر بگیرد و تمام تلاشش را بکند تا عملی که انجام می‌دهد تا حد امکان با قانون اخلاق منطبق باشد. ماده ۶ درباره عمل به وظیفه قانونی به عنوان روان‌شناس است؛ به این معنا که حقوق مراجع به هنگام محول کردن وظیفه توسط قانون به روان‌شناس همچنان باقی است، مگر این‌که با قوانین حاکم بر رابطه کارفرما - مراجع حکومتی تضاد داشته باشد. ماده ۷ مربوط به نمایندگان مراجع برای افراد کم‌سن و سال است. بر اساس این ماده اگر مراجع به سن قانونی نرسیده

مقدمه نظام‌نامه سوئیس به طور مختصری در رابطه با دلیل تصویب کدهای اخلاقی در روان‌شناسی بحث کرده است. همچنین در مقدمه آورده شده است اصولی که این کدها ارائه می‌کنند، جنبه‌های مختلفی از مسؤلیت‌پذیری در کاربرد حرفه‌ای روان‌شناسی در تحقیق، تدریس و درمان را نشان می‌دهند. مقدمه نظام‌نامه هلند از دو نظام‌نامه دیگر مفصل‌تر است و شامل دو بخش است: بخش اول مقدمه، به طور کلی استقلال حرفه‌ای و تصمیم‌گیری شخصی را مشخصه حرفه روان‌شناسی می‌داند، در نتیجه روان‌شناسان را مسؤول اقدامات خود می‌شناسد و اظهار می‌کند که روان‌شناسان باید قادر به توضیح اقدامات خود در روند شکایات احتمالی باشند؛ بخش دوم مقدمه نظام‌نامه مسائلی چون ضرورت تدوین کدهای اخلاقی، منشأ استخراج کدها و پیچیدگی آن‌ها و در نهایت منطق زیربنای تجدیدنظر در نظام‌نامه مطرح شده است.

پس از بیان مقدمه، ساختار نظام‌نامه‌ها متفاوت می‌شود. اصول عمومی نظام‌نامه ایران به اهداف آرمانی اشاره دارد که زیربنای استانداردهای اخلاقی هستند و به نوبه خودشان قوانین قابل اجرایی نیستند. نظام‌نامه ایران اصول عمومی و اختصاصی را به صورت مجزا بیان کرده است، اما در نظام‌نامه هلند و سوئیس کدهای اخلاقی در قالب اصول اخلاق حرفه‌ای و به صورت ماده‌های جداگانه برای توضیح هر اصل آمده است. از این رو ابتدا توضیح مختصری درباره اصول عمومی اخلاق حرفه‌ای نظام‌نامه ایران مشتمل بر هفت اصل از جمله: ۱- نیکوکاری و عدم آسیب‌رسانی؛ ۲- وظیفه‌شناسی و مسؤولیت‌پذیری؛ ۳- عدالت؛ ۴- احترام به حقوق و شأن مراجعان؛ ۵- اصل تکريم شخصیت انسانی؛ ۶- توجه به نظام ارزش‌های جامعه؛ ۷- توجه به رفاه دیگران ارائه می‌کنیم. لازم به ذکر است در نظام‌نامه ایران توضیحی برای اصول عمومی ارائه نشده است، اما به طور خلاصه شامل اصول کلی و ارزش‌های فراگیر اخلاقی و انسانی است که زیربنای معیارها و ضوابط اخلاق حرفه‌ای است و انتظار می‌رود روان‌شناسان در کلیه رفتارهای حرفه‌ای خود، همواره آن‌ها را مد نظر داشته باشند و برای

خدمات حرفه‌ای، پژوهش و آموزش در حیطه‌هایی می‌پردازند که صلاحیت لازم برای انجام‌دادن آن‌ها را احراز کرده‌اند. این اصل ماده‌های دیگری را در چند بند توضیح می‌دهد که اطلاعاتی همچون استفاده از عناوین برای روان‌شناسان، استفاده از روش‌های درمانی و مشاوره‌ای آموزش‌دیده‌شده، توجه به نقش و تأثیر عوامل فرهنگی، قومی، نژادی، جنسیتی، دینی و مذهبی در ارائه خدمات و تحقیقات، تلاش برای روزآمد کردن صلاحیت و توانایی‌های حرفه‌ای، ارجاع مراجعان برای خدماتی که صلاحیت آن را ندارند و کمک‌رسانی و ارائه خدمات روان‌شناختی مورد نیاز در موقعیت‌های اضطراری و بحرانی را شامل می‌شود. در دو نظام‌نامه سوئیس و هلند بند مجزایی تحت عنوان ادامه‌ندادن فعالیت‌های حرفه‌ای در مواردی که قابلیت‌ها کاهش یافته است، وجود دارد و توضیح می‌دهد که اگر قابلیت‌های ذهنی، بدنی یا شناختی روان‌شناسان به گونه‌ای تحت تأثیر قرار گیرد یا افت پیدا کند تا اندازه‌ای که مانع عملکرد صحیح آن‌ها شود، روان‌شناسان باید فعالیت‌های حرفه‌ای خود را تا زمانی که این وضعیت ادامه دارد، متوقف کنند. همچنین در نظام‌نامه هلند ماده ۱۰۵ صلاحیت، عنوان کرده است که روان‌شناسان تا حد امکان باید تنها از روش‌هایی استفاده کنند با تحصیلات، آموزش حرفه‌ای و تجربه‌شان تناسب داشته باشد و در آن‌ها واجد شرایط حرفه‌ای‌گری باشند. به نظر می‌رسد در نظام‌نامه ایران این عبارت به صورت خلاصه آمده است، به این صورت که روان‌شناسان و مشاوران از کارکردن در موقعیت‌ها یا زمینه‌هایی که احتمال می‌دهند مشکلات شخصی آن‌ها در انجام وظایفشان خلل وارد می‌سازد، اجتناب کنند.

۴-۴. مسؤولیت‌پذیری: اصل مسؤولیت‌پذیری نیز در هر سه نظام‌نامه مشترک است و شباهت‌های بسیاری با یکدیگر دارد. کل محتوای این کد مربوط به پذیرش مسؤولیت اقدامات حرفه‌ای روان‌شناسان از طرف خودشان و رعایت استانداردهای مربوطه است. به علاوه روان‌شناسان باید از پذیرش تکالیف حرفه‌ای که قادر به انجام آن‌ها نیستند و یا اصول اخلاق

باشد و هنوز ۱۲ سال سن نداشته باشد، حقوق اختصاص یافته به آن‌ها در این قانون اخلاقی باید توسط نماینده قانونی آن‌ها اعمال شود، مگر این‌که روان‌شناس به این نتیجه برسد که منافع مراجعان به واسطه دخالت نماینده قانونی در روابط حرفه‌ای آسیب خواهد دید. اگر مراجع ۱۶ سال یا بالاتر باشد، روان‌شناس باید تعهدات ناشی از این قانون اخلاق را در رابطه با مراجع انجام دهد، مگر این‌که مراجع نتواند به طور منطقی منافع خود را ارزیابی کند. ماده ۸ دادن اطلاعات به والدینی که حضانت ندارند را با هدف کمک به مراجع و نداشتن تضاد منافع برای مراجع بلامانع دانسته است. در نهایت در ماده ۹ آمده است که اگر مراجع به سن قانونی رسیده باشد اما قادر به ارزیابی منطقی منافع خود در این زمینه نباشد، حقوقی که به او در این قانون داده می‌شود باید توسط نماینده حقوقی او اعمال شود. اگر هیچ نماینده قانونی منصوب نشده باشد، آن حقوق باید توسط یک نماینده تعیین شده توسط مراجع اعمال شود.

لازم به ذکر است در نظام‌نامه سوئیس بخشی با عنوان کلیات یا اصول عمومی وجود ندارد و توضیحاتی در این باره ذکر نشده است. معیارهای اخلاقی نظام‌نامه ایران مستقل از اصول عمومی و به طور جداگانه در نظام‌نامه آمده‌اند. این در حالی است که در نظام‌نامه‌های هلند و سوئیس، معیارها در زیر اصول اخلاقی مرتبط با خود (بنا به دسته‌بندی هر نظام‌نامه) ارائه شده‌اند.

در ادامه نیز بررسی و مقایسه این نظام‌نامه‌ها را با محوریت نظام‌نامه ایران پیگیری می‌شود استانداردها و ضوابط اخلاق حرفه‌ای شامل مجموعه‌ای از مقررات و ضوابط ایجابی و سلبی است که با تمرکز بر شرایط خاص حرفه‌ای، روان‌شناسان و مشاوران را ملزم به انجام‌دادن رفتار یا رفتارهایی معین و یا اجتناب از رفتار یا رفتارهایی خاص می‌سازد.

۴-۳. اصل صلاحیت: اولین اصلی که مورد بررسی قرار می‌گیرد اصل صلاحیت است که در هر سه نظام‌نامه مشترک است و به این صورت بیان شده است: روان‌شناسان به ارائه

و در صورت لزوم مراجعان را ارجاع دهند. همچنین در نظامنامه هلند در ماده ۵۸ تحت عنوان احترام به فردیت و تنوع آورده شده است که روان‌شناسان باید به ویژگی‌ها و شرایط فردی مراجع احترام بگذارند. آن‌ها باید درک کنند که ارزش‌های شخصی، استانداردها و هویت آن‌ها ممکن است بر فعالیت‌های حرفه‌ای آن‌ها تأثیر بگذارد. روان‌شناسان باید به بهترین شکل در کار خود فرهنگ مراجع را لحاظ کنند.

۴-۶. رازداری: بر اساس اصل رازداری روان‌شناسان و مشاوران موظف هستند که برای محافظت از اطلاعات محرمانه مراجعان در حوزه فعالیت‌های حرفه‌ای خود اقدام‌های احتیاطی لازم را به عمل آورند. همچنین در ثبت و گزارش اطلاعات به گونه‌ای عمل کنند که امکان سوءاستفاده از آن وجود نداشته باشد. روان‌شناس تنها به سه شرط می‌تواند اطلاعات مراجع را افشا کند: ۱- وجود خطر جانی برای مراجع یا دیگران؛ ۲- بیماری مسری کشنده مانند ایدز؛ ۳- در صورتی که به وسیله قانون یا مراجع قانونی حکم شده باشد. در نظامنامه سوئیس هم رازداری زیرمجموعه اصل مسؤلیت پذیری است و در آن آمده است که روان‌شناسان ملزم به انجام اقدام‌های لازم برای جلوگیری از هرگونه استفاده از خدمات خود توسط اشخاص ثالث که می‌تواند منجر به نقض قوانین رفتار حرفه‌ای شود، هستند. این بخش به صورت جداگانه تحت عنوان تشخیص حرفه‌ای و حفاظت از داده‌ها آورده شده است. در این اصل تأکید شده است اعضای انجمن روان‌شناسی سوئیس متعهد می‌شوند که به رازداری حرفه‌ای احترام بگذارند و به طور فعال از اطلاعاتی که به آن‌ها سپرده شده است، محافظت کنند. همچنین در نظامنامه هلند محتوای مرتبط با رازداری از جمله مواد اصل مسؤلیت‌پذیری است که سه ماده ۲۷، ۲۸ و ۲۹ تحت عنوان جلوگیری از سوءاستفاده از نتایج و گزارش و به کارگیری ناخواسته آن‌ها آمده است.

۴-۷. سنجش، ارزیابی و تفسیر آزمون‌های روان‌شناختی: در این اصل تأکید شده است که روان‌شناسان و مشاوران از آزمون‌های روان‌شناختی معتبر استفاده کنند و صلاحیت‌ها و

حرفه‌ای روان‌شناسی کشور را نقض می‌کنند، خودداری کنند. نظامنامه ایران و سوئیس از این حیث مفصل‌تر است و تفاوت‌هایی با یکدیگر دارند. در نظامنامه ایران این کد اظهار داشته است که روان‌شناسان و مشاوران باید از هرگونه سوءاستفاده از یافته‌های پژوهشی پرهیز کنند؛ در نظامنامه هلند این بند به صورت جداگانه و تحت عنوان جلوگیری از سوءاستفاده از نتایج بیان شده است. روان‌شناسان باید قبل از شروع درمان اطلاعات لازم در ارتباط با مسائل مالی (مانند نحوه پرداخت هزینه) را در اختیار مراجعان قرار دهند و توافق آگاهانه آن‌ها را به دست آورند. از دیگر تفاوت‌های مهم این کد در سه نظامنامه مذکور این است که در نظامنامه سوئیس آورده شده که چنانچه روان‌شناسی که به عنوان کارمند در مرکزی مشغول به فعالیت است، در تعارض وفاداری بین تعهدات نسبت به کارفرمای خود و کد اخلاق حرفه‌ای قرار بگیرد، موظف است تصمیم خود را اتخاذ کند و اگر با این تصمیم، قانون نقض شود، باید به مافوق خود و کمیسیون اطلاع دهد.

۴-۵. اصل روابط حرفه‌ای: اصل روابط حرفه‌ای در نظامنامه ایران و سوئیس مشابه اصل محدودیت‌های فعالیت‌های حرفه‌ای و احترام به صورت مشترک در نظامنامه هلند است، با این تفاوت که در نظامنامه هلند به طور مفصل‌تری به توضیح این اصل و شرایط احتمالی پرداخته است. محتوای اصل روابط حرفه‌ای به طور کلی در هر سه نظامنامه مذکور در رابطه با اجتناب از هرگونه بی‌عدالتی و تبعیض نسبت به مراجعان و دریافت‌کنندگان خدمات، اجتناب از برقراری روابط جنسی با مراجعان و اجتناب از هرگونه ارتباط غیر حرفه‌ای با دریافت‌کنندگان خدمات و کارکنانی که زیر نظر آنان فعالیت می‌کنند و همچنین به پرهیز از هرگونه سوءاستفاده از روابط حرفه‌ای تأکید شده است. در نظامنامه هلند علاوه بر مسائل مذکور تأکید شده است که روان‌شناسان باید محدودیت‌های حرفه‌ای و شخصی خود را تشخیص دهند و آن‌ها را بپذیرند. آن‌ها باید از مشاور تخصصی و یک ناظر با تجربه درخواست کمک کنند

اهداف، انتظارات و محتوای آموزشی، نظارت کامل بر کارورزی‌ها و ارائه بازخوردهای لازم به کارورزان، آگاهی از قابلیت‌ها و محدودیت‌های شخصی و علمی کارآموزان و کارورزان و رفع محدودیت‌های آنان و همچنین ضرورت ارائه توصیه‌نامه‌های علمی به افراد در چارچوب صلاحیت‌ها و توانایی‌های واقعی آن‌ها اشاره شده است. از جمله موارد مهم در این اصل تأکید بر مشخص کردن و رعایت مرزهای اخلاقی، حرفه‌ای و اجتماعی با دانشجویان، کارآموزان و کارورزان و اجتناب از برقراری هرگونه رابطه‌ای که منجر به سوءاستفاده شود و همچنین خودداری از ورود به حیطه‌های زندگی شخصی آن‌ها در طول دوره آموزش و کارورزی است. در نظام‌نامه هلند به طور مختصر در ماده ۳۳ آورده شده است که روان‌شناسان باید از مهارت و تجربه خود برای کمک و حمایت از روان‌شناسان، دانشجویان و نظارت بر کار آن‌ها برای انجام حرفه به شیوه‌ای حرفه‌ای و اخلاقی استفاده کنند. آن‌ها باید از هرگونه رفتاری که ممکن است در این زمینه به آن‌ها آسیب برساند، خودداری کنند. در رابطه با محتوای این اصل در نظام‌نامه سوئیس مطلبی موجود نیست. نظام‌نامه ایران در این اصل به طور کامل به جزئیات پرداخته است و در مقایسه با نظام‌نامه دو کشور دیگر کامل‌تر است.

۴-۱۰. پژوهش و انتشار: در اصل پژوهش و انتشار بر موارد زیر تأکید شده است: اطمینان از منطبق بودن پژوهش با اصول علمی و اجرای درست آن، انطباق پروژه پژوهشی با اصول اخلاق حرفه‌ای، داوطلبانه بودن هرگونه تحقیق روان‌شناختی، جلب رضایت آگاهانه از داوطلبان با استفاده از زبانی قابل فهم و احساسی مسؤولیت در قبال رفاه، آسایش و ایمنی آزمودنی‌ها و شرکت‌کنندگان در تحقیق و پیشگیری از هرگونه آسیب بدنی، روانی و اجتماعی به آنان، محرمانه بودن اطلاعات شرکت‌کنندگان و همچنین رعایت امانتداری و صداقت در ارائه نتایج پژوهش‌های علمی. دو ماده نیز در رابطه با پژوهش بر روی حیوانات آمده است، مانند این مورد که روان‌شناسان فقط زمانی روی حیوانات تحقیق می‌کنند که انجام این کار ضروری

دانش و تخصص لازم برای اجرا، تفسیر و نمره‌گذاری آزمون‌ها و همچنین طراحی و استاندارد نمودن آن‌ها را داشته باشند. در دو نظام‌نامه هلند و سوئیس اشاره مستقیم بر این اصل نشده است و تنها بیان شده است که روان‌شناسان موظف هستند، در حوزه دانش و تخصص خود فعالیت کنند و در صورت نیاز به ارزیابی و سنجش، مراجعان را به روان‌شناسان واجد صلاحیت لازم ارجاع دهند.

۴-۸. مداخله‌های روان‌شناختی: در اصل مداخله‌های روان‌شناسی در نظام‌نامه ایران بر لزوم کسب رضایت آگاهانه از مراجع یا قیم قانونی وی قبل از هرگونه مداخله تأکید شده است. به علاوه، روان‌شناس و مشاور در صورت استفاده از روشی که پشتوانه پژوهشی کافی ندارد، موظف به جلب موافقت کتبی مراجع هستند. در این اصل بر مواردی از جمله عدم ازدواج و برقراری رابطه غیر حرفه‌ای با مراجع قبل از گذشت دو سال از خاتمه درمان و همچنین دریافت تعرفه تصویب‌شده از سوی سازمان نظام، اشاره شده است. بر اساس این اصل، روان‌شناسان و مشاوران در مداخله با زوج یا خانواده، به عنوان شاهد یکی از آن‌ها بر علیه دیگری شهادت نمی‌دهند. در نظام‌نامه سوئیس محتوای این اصل زیرمجموعه اصل روابط حرفه‌ای است و با نظام‌نامه ایران به لحاظ محتوایی تفاوتی ندارد. در نظام‌نامه هلند بحث مربوط به مداخله‌های روان‌شناختی زیرمجموعه اصل مسؤولیت و تحت عنوان کیفیت فعالیت‌های حرفه‌ای آمده است. این ماده‌ها روان‌شناسان را به حفظ کیفیت فعالیت حرفه‌ای خود و عمل به استانداردهای حرفه‌ای مؤظف می‌کنند. همچنین با توجه به روش‌های نوین، روان‌شناسان هنگام استفاده از روش‌های جدید و یا ورود به حوزه‌های جدید، باید با احتیاط عمل کنند.

۴-۹. آموزش، کارورزی و نظارت: نظام‌نامه ایران این اصل را به طور مفصل توضیح داده است. به طور کلی در این اصل بر لزوم مواردی از جمله بر عهده‌گرفتن برنامه‌های آموزشی، کارورزی و نظارت در صورت داشتن دانش و تجربه لازم، ارائه مطالب علمی، دقیق و به روز، مشخص نمودن نحوه ارزشیابی،

صادق باشند، تبلیغاتشان عینی باشد و درباره مهارت‌های حرفه‌ای خود اغراق نکنند. آن‌ها از ایجاد اظهارات مبهم، بی‌اساس یا گمراه‌کننده درباره تحصیلات، عنوان و یا تجربه حرفه‌ای خود، خودداری می‌کنند. علاوه بر این، آن‌ها خدمات خود را به مراجعان تحمیل نکنند و وعده‌های غیر واقعی در مورد موفقیت درمان‌ها، مشاوره و یا پژوهش‌ها ندهند. در نظام‌نامه هلند نیز در مورد قوانین مرتبط با تبلیغات روان‌شناسان آورده شده است که روان‌شناسان باید در فهرست کردن تحصیلات و صلاحیت، تجربه، تخصص و القاب خود دقیق باشند. همچنین آن‌ها باید اطمینان حاصل کنند که هیچ انتظار غیر واقع بینانه‌ای با توجه به ماهیت، اثرات و عواقب خدمات آن‌ها مطرح نمی‌شود.

۴-۱۲. حل و فصل مسائل و تعارض‌های اخلاقی: نظام‌نامه ایران در توضیح این اصل بیان می‌کند که به هنگام وجود تعارض بین دو یا چند اصل اخلاقی، روان‌شناسان و مشاوران ضمن بررسی و ارزیابی دقیق موقعیت، مناسب‌ترین اصل را برای حل تعارض مذکور به کار گیرند. چنانچه تعارض حل نشود، با یادآوری تعهد خود به رعایت ضوابط اخلاق حرفه‌ای، راه حلی را برمی‌گزینند که بیشترین پیامد مثبت را به همراه داشته باشد. این اصل همچنین تأکید می‌کند در صورت وجود تعارض بین اصول اخلاقی و قانون، پیروی از قانون و در صورت وجود هرگونه تعارض بین ضوابط اخلاق حرفه‌ای و مقررات سازمانی، پیروی از ضوابط اخلاق حرفه‌ای ضرورت دارد. این اصل در ماده‌ای جداگانه درباره نادیده‌گرفتن و یا برخلاف ضوابط اخلاق حرفه‌ای عمل کردن به وسیله روان‌شناسان همکار، ابتدا خواستار تذکر به همکار مذکور است، اما در صورتی که تذکر موثر واقع نشود، روان‌شناس یا مشاور موظف است مراتب را به مسؤول بالاتر اطلاع دهد و در صورت تکرار تخلف، موضوع را به کمیسیون رسیدگی به تخلفات حرفه‌ای سازمان نظام روان‌شناسی و مشاوره گزارش نمایند. روان‌شناسان ملزم هستند در جریان رسیدگی به پرونده متخلفان، با کمیسیون رسیدگی به تخلفات حرفه‌ای سازمان

باشد و نتایج حاصله در جهت پیشرفت و ارتقای دانش روان‌شناسی و بهبود کیفیت زندگی انسان‌ها مؤثر باشد. ماده دیگر بیان می‌کند که روان‌شناسان در تحقیق با حیوانات، اطمینان می‌یابند که حیوان در معرض رنج یا آسیب غیر ضروری قرار نگیرد و اگر پس از پایان تحقیق لازم باشد، به زندگی حیوان پایان داده شود، باید مطمئن شوند که این عمل در سریع‌ترین زمان و با کم‌ترین زجر ممکن انجام می‌گیرد. در نظام‌نامه سوئیس و هلند به طور مستقیم به اصول پژوهشی اشاره نشده است و در یک ماده، نظام‌نامه هلند عنوان داشته اگر روان‌شناسان از حیوانات آزمایشگاهی در تحقیقات علمی خود استفاده کنند، اولویت با مراقبت و درمان این حیوانات است. ماده ۴۷ نظام‌نامه هلند، روان‌شناسان را ملزم می‌کند که پس از ارائه یا انتشار یافته‌ها، باید به شیوه‌ای مناسب به منابعی که از آن‌ها استفاده کرده‌اند ارجاع بدهند تا نشان دهند این یافته‌ها براساس فعالیت‌های حرفه‌ای خود آن‌ها نیست.

۴-۱۱. تبلیغات: این اصل، قوانین مرتبط با تبلیغات را توضیح داده است. بر اساس این اصل در نظام‌نامه ایران، هنگامی که روان‌شناسان و مشاوران از فرد، افراد یا سازمانی برای تبلیغ خدمات تخصصی خود استفاده می‌کنند، باید از صحت مطالب ارائه‌شده توسط آنان اطمینان حاصل کنند، بر فرآیند تبلیغات نظارت نمایند و مسؤولیت آن را بر عهده بگیرند. به علاوه روان‌شناسان و مشاوران موظف هستند در چارچوب حوزه تخصصی و در حد توان خود، در فعالیت‌های اجتماعی مرتبط با توسعه و بهبود رفاه اجتماعی و حفظ و گسترش منافع عمومی (از جمله سیاستگذاری‌های اجتماعی، اصلاح قوانین و مقررات و مانند آن) مشارکت کنند. همچنین این اصل بر لزوم مشارکت روان‌شناسان در طرح‌های عام‌المنفعه و ارائه خدمات تخصصی روان‌شناختی در شرایط بحران و اضطرار (از جمله بلاپای طبیعی و مانند آن) تأکید کرده است. نظام‌نامه سوئیس در بخش اعلان خدمات ارائه‌شده برای تبلیغات روان‌شناسان سه ماده، به شرح زیر تعریف کرده است: اعضای انجمن روان‌شناسی سوئیس موظف هستند در تبلیغ خدمات خود،

اطلاعات به دست آمده هستند. در نهایت کمیسیون مؤظف است گزارش سالانه‌ای درباره فعالیت‌های خود به مجلس نمایندگان ارائه دهد. در نظام‌نامه هلند شرح مختصری از روند شکایات آمده است. انجمن روان‌شناسی هلند دارای دو نهاد انضباطی است: ۱- کمیته نظارت؛ ۲- دادگاه تجدید نظر. هر دو نهاد، این آیین‌نامه اخلاقی را اجرا می‌کنند و یک موضع مستقل در انجمن روان‌شناسی هلند دارند. کمیته نظارت این امکان را به روان‌شناس می‌دهد که به شکایت پاسخ دهد. پس از رسیدگی به این پرونده حکم کتبی صادر می‌کند. اگر شکایت معتبر باشد، کمیته نظارت ممکن است اقدامات زیر را علیه روان‌شناس انجام دهد: اخطار، توبیخ، تعلیق عضویت/ یا ثبت نام در انجمن روان‌شناسی هلند. همچنین درخواست تجدید نظر ممکن است علیه رأی کمیته نظارت به دادگاه تجدید نظر ارائه شود. نظام‌نامه هلند توضیح بیشتری ارائه نداده است و کسب اطلاعات بیشتر در مورد روند شکایت را به وبسایت انجمن روان‌شناسی هلند ارجاع داده است. در نهایت در بخش پایانی نظام‌نامه، یک بخش مجزا درباره وظایف انجمن روان‌شناسی هلند آورده شده است که این بخش در دو نظام‌نامه پیشین موجود نیست. در کل می‌توان گفت نظام‌نامه کشور هلند درباره تمام مسائل احتمالی روان‌شناسان در حرفه خود و در ارتباط با مراجع توضیحات کامل‌تری ارائه داده است.

۵. بحث

به لحاظ ساختاری نظام‌نامه هلند، ساختار متفاوت‌تری از دو نظام‌نامه دیگر دارد و به لحاظ محتوا، اصول عمومی در نظام‌نامه هلند و سوئیس مطرح نشده‌اند، اما در نظام‌نامه ایران به تعریف مختصری از اصول عمومی اکتفا شده است، این اصول به دقت تعریف نشده است و مشتمل بر اهداف آرمانی انتزاعی است. نظام‌نامه هلند علاوه بر ارائه تعاریف تمام واژگان مورد استفاده در محتوای نظام‌نامه، تمام اصول اخلاقی را به صورت مفصل و به منظور دستیابی سریع‌تر به نیازهای روان‌شناسان، در ماده‌های جداگانه و با قسمت‌بندی دقیق

نظام روان‌شناسی و مشاوره همکاری کنند. در نهایت، طبق اصل مذکور، روان‌شناس و مشاور مؤظف هستند همواره سعی و تلاش لازم را برای صیانت از شؤونات حرفه‌ای و رشد و اعتلای دانش روان‌شناسی و مشاوره مبذول دارند. در نظام‌نامه سوئیس دو ماده درباره تعارض‌های احتمالی آمده است. ماده اول روان‌شناسان را از پذیرش تکالیف حرفه‌ای که قادر به انجام مناسب آن‌ها نیستند یا اصول کد رفتار حرفه‌ای انجمن روان‌شناسی سوئیس را نقض می‌کنند، منع می‌کند و ماده دوم اظهار داشته است که اعضای انجمن روان‌شناسی سوئیس که بین وفاداری به تعهدات خود به کارفرما و تبعیت از کدهای اخلاق حرفه‌ای در تعارض قرار می‌گیرند، باید تصمیم نهایی را بگیرند. اگر با تصمیم آن‌ها، قانون نقض شود، آن‌ها باید به مافوق خود و کمیسیون اطلاع دهند. لازم به ذکر است اصول نظام‌نامه هلند در رابطه با تعارض، در ماده ۴ و ۵ کلیات که در بالا شرح داده شد، آمده است.

نظام‌نامه ایران بخش رسیدگی به شکایت‌ها ندارد، اما دو نظام‌نامه سوئیس و هلند توضیحات نسبتاً مفصلی در این‌باره ارائه داده‌اند. نظام‌نامه سوئیس در این بخش ابتدا به توضیح صلاحیت قضایی می‌پردازد. اعضای کمیسیون رسیدگی به شکایات متشکل از ۵ نفر است که حداقل باید دو مرد و دو زن در آن حضور داشته باشند تا امکان رسیدگی بر شکایت‌ها فراهم شود. در ادامه، نظام‌نامه سوئیس به توضیح مسائلی از جمله حق هر نوع شکایت از جمله کتبی یا شفاهی، مسؤولیت اقدامات قانونی، حفاظت از حقوق شخصی، آزادی و تعهد رازداری حرفه‌ای، روند پاسخ‌دهی به شکایات، نحوه پاسخ‌دهی، قضاوت، مجازات‌ها و اعلام تصمیم‌گیری می‌پردازد. علاوه بر این، در نظام‌نامه سوئیس مسؤولیت نگهداری و سپس از بین بردن سوابق شکایت‌ها پس از ده سال، بر عهده رییس کمیسیون است و اعضای مربوطه و اشخاص ثالث به جز هنگامی که حکم اجباری قانون را در دست داشته باشند، حق دسترسی به پرونده شکایت را ندارند. همچنین اعضای کمیسیون متعهد به حفظ رازداری و محرمانه‌نگه‌داشتن تمامی

مجوزها و نیز قوانین مختلف و متفاوت هر کدام، کار نظارت، رسیدگی و اجرای دقیق قوانین را با دشواری رو به رو می‌کند. به نظر می‌رسد مراکز صدور مجوزها برخلاف روال دیگر کشورهای دنیا به جنبه‌های حقوقی و قانونی کدهای اخلاقی توجه نداشته‌اند، این کدها ضمانت اجرایی ضعیفی دارند، مراجعین از حقوق خود آگاه نیستند، مجاری قانونی پیگیری شکایات خود را نمی‌دانند، ارتباط روان‌شناسان با کارشناسان حقوقی در این حوزه‌ها ضعیف است و از طرفی نیز در این زمینه قانونگذاری‌های دقیقی در سیستم‌های قانونی به انجام نرسیده است.

از حیث قدمت، به ترتیب نظام‌نامه هلند و سوئیس قدمت بیشتری دارند و نظام‌نامه ایران نوظهورتر از دو نظام‌نامه دیگر است. در کدهای مرتبط با مسؤولیت‌پذیری، نظام‌نامه ایرانی در جایگاه‌های سازمانی و اداری و جنبه‌های عملی محدودیت دارد. نظام‌نامه ایرانی در حوزه کدهای مرتبط با تبلیغات و حل و فصل تعارضات نیز در مقایسه با دو نظام دیگر ضعیف‌تر است. نبود ساختاری اداری در درون انجمن روان‌شناسی، سازمان نظام روان‌شناسی و دیگر سازمان‌های مسؤول صدور مجوز آشنا با مسائل حقوقی و قانونی مرتبط با کدهای اخلاقی در ایران دلیل این تفاوت است. در این حوزه نظام‌نامه هلند مفصل‌تر است و ساختارهای اداری مشخصی برای آن‌ها طراحی کرده است. در حوزه کدهای مرتبط با سنجش، ارزیابی و تفسیر آزمون‌های روان‌شناختی و نیز آموزش، کارورزی و نظارت، نظام‌نامه ایرانی کامل‌تر است و جزئیات بیشتری را پوشش داده است. در حوزه‌های مبنایی‌تر مانند کدهای مرتبط با رازداری، روابط حرفه‌ای، مداخله‌های روان‌شناختی و پژوهش و انتشار تفاوت محتوایی بین سه نظام‌نامه وجود ندارد.

با توجه به سروکارداشتن روان‌شناسان با گروه‌های مختلف مراجعان، در نظام‌نامه ایرانی نیاز است کدهای اخلاقی از حالت کلی و عمومی درآمده و در جهت اختصاصی‌تر شدن گام بردارند. همچنین به دلیل تأثیر مستقیمی که شخصیت درمانگر بر مراجعان دارد و افزایش ظرفیت پذیرش در رشته

آورده است؛ این موضوع در نظام‌نامه ایران و سوئیس کم‌تر رعایت شده است و نظم و ساختار نظام‌نامه هلند را دارا نیستند. نظام‌نامه هلند و سوئیس تمام جوانب را در نظر گرفته‌اند و تقریباً برای کلیه مسائل احتمالی که ممکن است برای روان‌شناسان و مراجعان در رابطه با اصول اخلاقی، پیش بیاید، ماده‌های جامعی را به تصویب انجمن روان‌شناسی رسانده‌اند. این مسأله در نظام‌نامه ایران رعایت نشده است و بخش‌های مختلف نظام‌نامه دارای ابهام است و پاسخگوی نیازهای مختلف روان‌شناسان و مراجعان نیست. نظام‌نامه ایران برخلاف دو نظام‌نامه دیگر کدهای اخلاقی مجزا برای رسیدگی به شکایات مراجعان ندارد، اما در نظام‌نامه‌های هر سه کشور آورده شده است که اگر شکایتی علیه روان‌شناس ثبت شود، تا جایی که اطلاعات مربوط به ارزیابی شکایت باشد، روان‌شناس می‌تواند از پرونده برای دفاع از خود استفاده کند. به علاوه روان‌شناسان باید در رسیدگی به شکایت تنظیم‌شده علیه آن‌ها، با مراجع مربوطه همکاری نمایند. روان‌شناسان مؤظف هستند که به سؤالات ارائه‌شده توسط دادگاه‌های انضباطی یا کمیته‌های مرتبط با شکایات، در رابطه با موضوع شکایت مطرح‌شده از جانب مراجع پاسخ دهند (۱۰-۸). لازم به ذکر است که نظام‌نامه ایران بندهایی برای عدم ادامه فعالیت حرفه‌ای برای روان‌شناسان ندارد و حوزه حرفه‌ای‌گری در آن در مقایسه با دو نظام دیگر، کم‌رنگ‌تر است. در قریب به اتفاق کشورهای دنیا، نظام‌نامه اخلاق حرفه‌ای را انجمن‌ها تدوین می‌کنند (۷، ۹-۱۰) و ضمانت اجرایی، جنبه‌های حقوقی و قانونی تخلفات و تعارض روابط به عهده آن‌ها است، همچنانکه در کشور هلند سازوکار اداری و قانونی منسجمی برای این مسائل در انجمن روان‌شناسی آن کشور طراحی شده است. در ایران ساختار اداری به نام سازمان نظام روان‌شناسی و مشاوره مسؤولیت این امور را به عهده دارد (۷)، اما به موازات آن سازمان‌های دیگری که بر اساس قانون به روان‌شناسان و مشاوران مجوز فعالیت صادر می‌کنند، هر کدام اصول و قواعد خاص خود را دارند. این موازی‌کارها و تعدد مراکز صدور

که در نظام‌نامه اخلاق حرفه‌ای هم به آن اشاره شده است، اما ضمانت قانونی و نظارت حقوقی مناسبی بر آن صورت نمی‌گیرد، تبعیت از اصل تخصص‌گرایی است. به مانند عمده کشورهای دنیا انتظار این‌که هر رشته‌ای متناسب با آموزش دانشگاهی در حوزه‌ای فعالیت کند و دیگر رشته‌ها نیز در حوزه‌های اختصاصی خود اشتغال داشته باشند، هم در نظام‌نامه آمده است و هم یک اصل عقلایی است مورد مهم دیگری که می‌توان به آن اشاره کرد تبلیغات روان‌شناسان در فضای مجازی است که بسیاری از روان‌شناسان به اصول اخلاقی مصوب در نظام‌نامه اخلاق حرفه‌ای عمل نکرده و علاوه بر انجام تبلیغات از طرف خود، تبلیغات نادرستی را به اشتراک می‌گذارند و متناسب با رشته تحصیلی و مدرک تحصیلی خود فعالیت‌هایشان را معرفی نمی‌کنند. در نظام‌نامه اخلاق حرفه‌ای روان‌شناسی ایران، ماده‌های مصوب درباره چنین فعالیت‌هایی به هیچ وجه کافی نیست و کاستی‌های بسیاری دارد، این در حالی است که در نظام‌نامه هلند و سوئیس مسؤولیت نظارت بر تبلیغات و همچنین آگاهی‌بخشی به افراد در رابطه با حرفه روان‌شناسی و همچنین متخصصین این رشته بر عهده انجمن روان‌شناسی گذارده شده است و آن‌ها این مسؤولیت را به انجام می‌رسانند، در نتیجه، هم مردم و هم روان‌شناسان سود بیشتری از فعالیت‌ها و خدمات مربوطه می‌برند. با توجه به شرایط کنونی مداخلات مبتنی بر اینترنت در دنیا در سه دهه اخیر روند رو به رشدی داشته است. نظام‌نامه‌های اخلاق حرفه‌ای نیز بالطبع در خیلی از کشورها خود را با این تغییرات منطبق کرده و ساختاری نیز در انجمن‌ها طراحی کرده‌اند که بر امور تبلیغات و اقدامات درمانی در این زمینه نظارت داشته باشند (۹-۱۰). سازمان‌های متصدی امور صدور مجوزها و انجمن روان‌شناسی ایران در این زمینه مسیر طولانی را پیش رو دارند، اما شکایات مراجعین به سرعت بیشتری نسبت به اقدامات آن‌ها رشد می‌کند. این موضوع می‌طلبد که مسؤولین این نهادها به سرعت هرچه تمام‌تر در این حوزه اقدام کنند و

روان‌شناسی، لازم است ملاک‌های سخت‌گیرانه‌تری برای پذیرش افراد در مقاطع تحصیلات تکمیلی و بالاتر لحاظ شود و افرادی که واقعاً مهارت‌های درمانی و صلاحیت‌های اخلاقی دارند، وارد بازار کار شوند. از جمله مهم‌ترین کاستی‌های نظام‌نامه اخلاقی ایران، اقتباس تقریباً کامل از آن از نظام‌نامه کشور آمریکا (۷) است که به سبب این مسأله، ارزش‌های فرهنگی در آن لحاظ نشده است. مورد دیگر این‌که کدهای اخلاقی وضع شده هیچ‌گاه مورد ویرایش قرار نگرفتند؛ این کاستی در نظام‌نامه ایرانی باعث می‌شود نتواند در طی زمان با تغییرات حرفه، تحولات روانی - اجتماعی جامعه و نیازها و انتظارات اعضای جامعه روان‌شناسی خود را تطبیق دهد. همانطور که قبلاً شرح داده شد، از جمله کاستی‌های مهم در نظام‌نامه ایرانی عدم توضیح درباره روند شکایات و بررسی شکایت‌های مراجعان و همچنین عدم شرح تخصیص وظایف انجمن روان‌شناسی ایران است. با توجه به وجود مشکلات احتمالی میان روان‌شناسان و مراجعان، ضروری است که اعضای انجمن روان‌شناسی در این رابطه قوانینی را تصویب کنند و به ویرایش نسخه قدیمی نظام‌نامه بپردازند و آن را به روز کنند. علاوه بر این، نظام‌نامه ایران درباره مسؤولیت روان‌شناسان پس از اتمام رابطه حرفه‌ای با مراجعان، پیوستگی روابط حرفه‌ای بین روان‌شناسان و همچنین اجتناب از درهم آمیختن نقش‌های حرفه‌ای و غیر حرفه‌ای، به صورت خیلی مختصر توضیحاتی ارائه داده است و ضروری است که با توجه به پیچیدگی روابط امروزه و احتمال طرح سؤال از جانب روان‌شناسان، در این‌باره تصمیمات جدیدی اتخاذ شود و به عنوان کدهای اخلاقی جدید به نظام‌نامه ایران افزوده گردد.

مسأله دیگر این است نظام‌نامه ایران حد و حدود فعالیت هر گرایش تخصصی روان‌شناسی و مشاوره را تفکیک نکرده است، به گونه‌ای که در حال حاضر یکی از چالش‌های کار حرفه‌ای در این زمینه افرادی هستند که بدون تناسب گرایش حرفه‌ای‌شان با فعالیت‌های مرتبط با روان‌درمانی، دیدگاه مراجعان را به این حرفه دچار مشکل کرده‌اند. یکی از مسائلی

۸. سهم نویسندگان

نویسندگان مقاله در انجام مراحل کار سهم یکسانی داشته‌اند.

۹. تضاد منافع

تعارض منافع وجود ندارد.

با نهادهای قانونی و حقوقی برای تدوین بهترین راهبردهای نظارتی همکاری داشته باشند.

با وجود تلاش‌هایی که این مطالعه با هدف بررسی تطبیقی نظام‌نامه‌های اخلاق حرفه‌ای روان‌شناسان در ایران با نظام‌نامه‌های هلند و سوئیس انجام داده است، اما هنوز مطالعات در این زمینه محدود هستند. پیشنهاد می‌شود مطالعات آینده این مقایسه‌های تطبیقی را با نظام‌نامه‌های کشورهای آسیایی که از لحاظ فرهنگی قرابت بیشتری با جامعه ایرانی دارند، انجام شود تا چالش‌ها و محدودیت‌های نظام‌نامه ایرانی رفع شود. از سوی دیگر، مقایسه تطبیقی با دیگر کشورهای پیشروی جهان در رشته روان‌شناسی کمک می‌کند تا شیوه‌های نظری و کاربردی آن‌ها با چالش‌های حرفه‌ای تبیین شود و روش‌های مناسب اتخاذ شد آن‌ها با اقتباس با جامعه ایرانی مورد استفاده قرار گیرد.

۶. نتیجه‌گیری

نظام‌نامه اخلاق حرفه‌ای روان‌شناسان در ایران در حوزه اصول پایه اخلاقی و نیز کدهای ده‌گانه در مقایسه با سایر نظام‌نامه‌های اخلاقی دارای ابهام است و حد و حدود و نیز شیوه اجرایی کردن بسیار از این کدها مشخص نشده است. در کنار نقاط قوت نظام‌نامه ایرانی، تلاش مستمر در جهت بازبینی کدها و الگوبرداری متناسب با ساختارهای ویژه فرهنگی و نیز توجه بیشتر به نیازهای حرفه‌ای روان‌شناسان می‌تواند به رفع چالش‌ها کمک کند.

۷. تشکر و قدردانی

نویسندگان مقاله از مسؤول محترم کارگروه اخلاق حرفه‌ای دانشگاه علوم پزشکی زنجان، سایر همکاران کارگروه، کمال تشکر را دارند.

References

1. Flanagan C, Banyard P. Ethical Issues in Psychology. 1st ed. London: Routledge; 2011.
2. Francis R. Ethics for psychologists. 2nd ed. Oxford UK: BPS Blackwell; 2009.
3. Isaac R. Ethics in the practice of clinical psychology. *Indian Journal of Medical Ethics* 2009; 6(2): 69-74.
4. Hoseinian S. Ethics in counseling and psychology. Tehran: Kamal Tarbiat Press; 2009. p.1-339. [Persian]
5. Duffy M, Passmore J. Ethics in coaching: An ethical decision making framework for coaching psychologists. *International Coaching Psychology Review* 2010; 5(2): 140-151.
6. Bholá P, Sinha A, Sonkar S, Raguram A. Ethical dilemmas experienced by clinical psychology trainee therapists. *Indian Journal of Medical Ethics* 2015; 12(4): 206-212.
7. American Psychological Association. Revision of Ethical Standard 3.04 of the "Ethical Principles of Psychologists and Code of Conduct" (2002, as amended 2010). *Am Psychol* 2016; 71(9): 900-1025.
8. Psychology and Counseling Organization of Iran. Professional Ethic codes System. *Psychotherapical Novelities* 2008; 49(1): 136-148. [Persian]
9. Netherlands Institute of Psychologists. Code of Ethics. 2015. Available at: <https://www.psynip.nl/en/dutch-association-psychologists/code-of-ethics/code-ethics-2015/>.
10. Federation of Swiss Psychologists. Code of Professional Conduct. 2019. Available at: <https://www.psy.it/federation-of-swiss-psychologists-code-of-professional-conduct>.
11. Aubé N. Ethical challenges for psychologists conducting humanitarian work. *Canadian Psychology/ Psychologie Canadienne* 2011; 52(3): 225-229.
12. Ramezani G, Mohammadi A, Salami J, Tebyanian H. Relationship between Professional Ethics and Administrative Integrity among Medical University Staff. *Health Research Journal* 2017; 2(2): 99-107.
13. Gauthier J, Pettifor J, Ferrero A. The Universal Declaration of Ethical Principles for Psychologists: A culture-sensitive model for creating and reviewing a code of ethics. *Ethics & Behavior* 2010; 20(3-4): 179-196.
14. Rashtbari A, Saed O. Cultural Aspects of Ethics in Psychotherapy. *Journal of Medical Ethics* 2018; 12(43): 1-14. [Persian]
15. Dowran B, Fathi-Ashtiani A. Psychologists' Professional Codes of Ethics in Iran, America, Canada, England and Australia. *Journal of Psychology* 2019; 22(4): 396-412. [Persian]
16. Ebrahimian S, Saed O. Professional Code of Ethics of Psychologists in Iran, United States and Germany: A Comparative Study. *Med Ethics J* 2018; 12(43): e20. [Persian]

MEJ

Medical Ethics Journal

2020; 14(45): e29

Journal Homepage: <http://journals.sbmu.ac.ir/en-me>

REVIEW ARTICLE

Professional Code of Ethics of Psychologists in Iran, Netherlands and Switzerland: A Comparative Study

Elham Nazari¹ , Omid Saed^{2*}

1. MS Student of Clinical Psychology, Department of Clinical Psychology, School of Medicine, Zanjan University of Medical Sciences, Zanjan, Iran.

2. Assistant Professor, Department of Clinical Psychology, School of Medicine, Zanjan University of Medical Sciences, Zanjan, Iran.

ARTICLE INFORMATION

Article history:

Received: 04 June 2020

Accepted: 03 May 2021

Published online: 09 May 2021

Keywords:

Code of Ethic

Professional Ethics

Iran

Netherland

Switzerland

Comparative Study

ABSTRACT

Background and Aim: The code of ethics is constantly being reviewed, due to some changes in the professional fields of psychologists and the needs of their target groups. Conducting comparative studies creates sensibilities in experts to meet the challenges of the code of ethics. Therefore, the aim of this study is to compare the code of ethics of psychologists in Iran with the Netherlands and Switzerland's.

Materials and Methods: The present study is comparative study. Using Science Direct, Pubmed and Google Scholar databases between 2000 and 2019, the keywords of code of ethics, psychology, Iran, Netherlands and Switzerland and their Persian equivalents were searched separately and in combination. The code of ethics of the Netherlands and Switzerland were purposefully selected based on the research gaps in this field; it was also structurally and contently examined, as a basis for comparison, by the Iranian code of ethics.

Findings: Structurally, all three codes of ethics have common ground in the introduction and basic principles, but Switzerland and Netherlands' codes of ethics differ in the code of conduct. In terms of content, Switzerland and Netherlands' codes of ethics are based on clear, definite and operational codes. In addition, they have adapted to the new conditions more than the Iranian code of ethics, especially in the codes related to advertising and resolving ethical issues and they have been able to create organizational and administrative structures.

Ethical Considerations: Honesty and fidelity were considered in the reporting of the texts, citing sources and avoiding any bias.

Conclusion: By making new changes in the Iranian code of ethics, especially in the field of clarifying the concepts and basic principles of ethics, as well as providing accurate ethical codes, taking into account the practical aspects and the method of their implementation, some challenges can be addressed.

* Corresponding Author: Omid Saed

Address: Zanjan University of Medical Sciences, School of Medicine, Department of Clinical Psychology, Zanjan, Iran.

Postal Box: 4513615788

Email: o.saed@zums.ac.ir

© Copyright (2018) Medical Ethics and Law Research Center, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

Cite this article as:

Nazari E, Saed O. Professional Code of Ethics of Psychologists in Iran, Netherlands and Switzerland: A Comparative Study. *Med Ethics J* 2020; 14(45): e29.